

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

РЕЦЕНЗИЯ

От: *проф.д.ик.н. Иван Стойков Кънчев*
Научна специалност Икономика и управление (аграрен мениджмънт)

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност в УНСС.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 422/26.02.2021г. на Зам. ректора на УНСС по научноизследователска дейност и международно сътрудничество.

Автор на дисертационния труд: *Моника Георгиева Кабаджова*
Тема на дисертационния труд: *Решенията на земеделските производители в условията на екологизация на ОСП*

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра „Икономика на природните ресурси“ /Бизнес факултет на УНСС по научна специалност 3.8 Икономика, Икономика и управление (аграрна икономика) съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС № 681/17.03.2017. Обучението е осъществено в редовна форма през периода 2017-2021.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд включва увод (5 стр.), изложение в три глави (132 стр.), основни изводи (5 стр.), заключение (3 стр.), списък с използвана литература (11 стр.), списък с таблици (2 стр.), списък с фигури (1 стр.), списък със съкращения (1 стр.) и приложения (17 стр.). Използваните литературни източници са 179 броя, от които 103 са на български език и 94 на английски език. В дисертационния труд общият брой на фигурите е 28, а на таблиците – 31.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита в катедра „Икономика на природните ресурси“ на УНСС на 19.02.2021 г. и с протокол № 2/23.02.21

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Дисертационният труд е посветен на актуална проблематика, свързана с политиките и управлението на екологизацията на ОСП в България. Направена е цялостна оценка на прилаганите общностни и национални политики за подкрепа и устойчиво развитие на земеделските стопанства, които пряко са свързани и със стимулирането на екологичното поведение на стопаните и отделните ръководители и земеделски производители.

На тази проблематика е подчинена тезата, целта, задачите, обекта и предмета на дисертационния труд.

Целта е посветена на необходимостта от актуални изследвания, анализ и оценка на решенията на земеделските производители в условията на екологизация на производството, заложи в ОСП 2021-2027 г. и по-конкретно решенията и мотивите, които налагат изисквания за екологизация и за прилагане на добри земеделски практики и подходи за опазване и съхранение на природната среда.

Целта и задачите на дисертационния труд логично са свързани с изследователската теза и изцяло са заложи в структурата и съдържанието на дисертационния труд.

Обектът, предметът и ограниченията отчитат обхвата на дейността, избраните обекти на изследването, както и използваните информационни и нормативни източници, свързани с изследваната тематика.

В уводната част на дисертационния труд са формулирани за доказване пет работни хипотези, които потвърждават или отхвърлят допусканията и твърденията, че „решенията на земеделските производители за прилагане на екологични практики в стопанствата им зависят в по-голяма степен от възможностите за подпомагане отколкото от вътрешните фактори на стопанството, като мотивация, загриженост за личното здраве на заетите и за опазване на околната среда“.

За постигане на целта на дисертационния труд са поставени за разработване шест основни задачи, които са определили структурата и границите, в които са реализирани отделните части на дисертацията.

За целите на анализа е използвана подходяща изследователска методология, методически подходи и стандартни обработващи програми, съвременни методи и база данни.

В теоретичната част на дисертационния труд са формулирани основните научни концепции и понятия, касаещи вземането на управленски решения на ниво земеделско стопанство. Оценени са икономическите, социални и екологични фактори, които оказват влияние

върху решенията на земеделските производители. Подобавашо място са намерили решенията, свързани с разпределението и организацията на използването на наличните ресурси, с които се постигат целите на стопанството, както и факторите, които са свързани с вземане на решения за прилагане на екологични политики на ниво стопанство. Подобавашо място, с основание, в тази част на дисертационния труд е отделено на аргументацията, свързана с политиките и влиянието им върху екологичното поведение на земеделските стопани. Интерес представлява и успешното свързване на различните форми на проявление на екологичната отговорност на земеделските стопани с функционирането на стопанските единици, ценностите и стратегическите им приоритети, в т.ч. и със заплахите, които съществуват при изпълнението на изискванията и условията за кандидатстване по схемите за земеделските плащания.

В последния параграф на теоретичната част на дисертацията е отделено подобавашо място на видовете зелени плащания по мерките на ОСП и на очакванията и на тяхната промяна през следващия програмен период, както и на изискванията на кръстосаното съответствие, свързано с опазването на околната среда, измененията на климата и развитието на земеделското стопанство.

Според мен, мястото на оценката на управленските решения, свързани с екологичната политика на ОСП, както и предварителния анализ и оценката на програмния период 2021-2027 г. е в методическата част, обособена като самостоятелен параграф. Другата ми бележка по теоретичната част е свързана с необходимостта от по-добро структуриране на теоретичните основи на процеса за вземане на екологичните управленски решения на ниво земеделско стопанство от гледна точка на разкриването на икономическите, социалните и екологичните фактори. Необходимо е и по-отчетливо открояване на позициите на докторанта по съвременните дискуссионни мнения и становища на наши и чуждестранни автори по законодателните изисквания за постигане на добро земеделско и екологично състояние и опазване на околната среда, както и за прилагането на схемите за екологизация на производството.

Втора глава на дисертационния труд е посветена на методическите основи на анализа при оценката на управленските решения на производителите в условията на екологизация на ОСП. Нагледно са показани методическите стъпки на анализа и оценката на управленските решения на земеделските стопанства в условията на екологизация на ОСП.

За целите на изследването са избрани подходящи статистически и експертни методи, които допълват основните оценки от анализа чрез

оценка на различните варианти за вземане на решения и избор на променливи варианти.

Специално внимание и висока оценка заслужава доказването на предимствата и възможностите за използване на конджойт методи, с които се класират отделните решения по степен на предпочитание. На тази основа се прави възможния избор между различните алтернативи на управленски решения.

Заслуга на докторанта е приложеният подход за определяне на характеристиките и нивата при определяне на най-предпочитан вариант на решение и възможни комбинации, които са заложи в анкетните карти. В съчетание с анкетното проучване този подход е приложим при оценяване на подходящите екологични практики и ниво на заплащане, удовлетворяващо земеделските стопани.

Положителна оценка заслужава и включеният в методиката на изследването корелационен анализ, който успешно е приложен при установяване на връзката между отделните променливи в съчетание с анкетното проучване. Този метод умело е комбиниран с използване на SWOT анализ за анализиране на средата на функциониране на земеделски стопанства, заедно с експертната оценка при определяне на нагласите на земеделските производители относно екологизацията на ОСП.

От изложеното дотук може да се обобщи, че за целите на анализа е използвана подходяща методология и стандартни обработващи програми, които сполучливо са приложени за определяне на равнищата на изследването, методическата последователност, както и средата за функциониране на земеделските стопанства. Този подход е послужил и при установяване на нагласите на експертите и земеделските стопани при избора на екологични дейности в т.ч. и над ниво кръстосано съответствие.

Бележката ми по тази част на дисертацията е свързана с методическата рамка на изследването (фиг. 5 на стр.73), в която нагледно са показани само стъпките, през които преминава анализа, оценката и стъпките за вземане на управленски решения. В този си вид методическата рамка на изследването дублира съдържанието на дисертацията. Необходимо е във фигурата да намерят място връзките на факторите, които влияят на мотивацията на производителите за прилагане на екологични дейности и за опазване на околната среда.

От аналитичната част (трета глава) на дисертацията, специален интерес и висока оценка заслужава направения анализ на нагласите на експертите и земеделските стопани по отношение на екологизацията на ОСП (2021-2027 г.). С помощта на приложения дескриптивен анализ, успешно са формулирани основните променливи, резултати и

предпочитанията на земеделските стопани за въвеждане на екологични практики при различни нива на заплащане. В тази връзка висока оценка заслужават нагледно представените резултати от анализа на значителен брой анкетираните стопанства (фиг.9 и 10 на стр.116 и 117), както и установените нагласи за избор на регламентирания екологични схеми за приложение през новия програмен период. Практическата насоченост на анализа разкрива като много важен фактор външната мотивация на стопаните, която е свързана с плащанията за екологични практики.

Положително оценявам и анализа на средата за функциониране на земеделските стопанства в условията на екологизация на производството с прилагане на SWOT анализа (табл.25 стр.112), както и анализа на нагласите на стопаните за въвеждане на доброволните екологични схеми в стопанствата. Приемливи са посочените доказателства и аргументи, които открояват готовността на стопаните да приемат за изпълнение доброволните практики.

Получените резултати и изводи от аналитичната част на дисертационния труд, докторантът умело е използвал и като доказателство и потвърждение на заложените в увода работни хипотези. Освен това те са послужили и за доказване на насоките за развитие на управленските практики през новия програмен период на ОСП, както и като оценка на приложимостта на използвания методически инструментариум за разкриване на проблемите и за обосновка на основните насоки и предложения за спазване на изискванията за екологизация и за ускорено прилагане на добри екологични практики. Важни за земеделските производители са и разкритите ползи, които произтичат от предложенията за опазване на околната среда и за развитието на стопанствата.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси, съдържащи се в дисертационния труд

Приемам основните достойнства и приносни моменти, включени в справката, които в обобщен вид формулирам като:

Обобщаване и изясняване на теоретичните знания, свързани с управлението на земеделските стопанства в условията на екологизация на ОСП и за мотивация на земеделските стопани за извършване на екологосъобразна дейност-

Адаптиране и прилагане на методически инструментариум, показатели и критерии за анализ и оценка на управленските решения на земеделските производители в условията на екологизация на

производството и за разкриване на факторите, влияещи върху нагласите за спазване на изискванията за екологизация в България;

Формулирани са значими за практиката изводи и оценки за нагласите и решенията на земеделски производители в условията на екологизацията на ОСП и са обосновани препоръки, които са резултат от емпиричното изследване, което е с подчертана практическа насоченост и с приложимост за широката практика;

Разработени са насоки и препоръки за земеделските стопани, свързани със спазване изпълнението на мерките на ОСП за програмния период 2021-2027 г.

Изброените приноси моменти са ясно формулирани в дисертационния труд и са систематизирани в автореферата.

5. Оценка на автореферата

Представеният автореферат обективно отразява структурата и съдържанието на дисертационния труд. Съобразен е с нормативните изисквания. В него липсват несъответствия и отклонения от разработеното съдържание на дисертационния труд.

6. Оценка на публикациите по дисертацията

По темата и проблематиката на дисертационния труд, докторантът предлага 5 броя научни разработки, от които два броя са отпечатани на английски език. Тематиката и съдържанието на публикациите са свързани с отделни съществени съставни части на дисертацията, както и с опита и бариерите пред развитието на екологизацията в българското земеделие.

7. Препоръки и въпроси

Препоръчвам на докторанта да продължи и след защитата научната и изследователската си работа по управлението на екологизацията в аграрния сектор в България, в т.ч. и с участие в проектни разработки, свързани с ползите за биоразнообразието и екологизацията на ОСП.

Към докторанта, по темата на дисертационния труд, имам следните въпроси за доизясняване при защитата:

- Кои от прилаганите екологични практики от проучените от вас земеделски стопанства приоритетно в по-голяма степен ще допринесат за постигане на висока природна стойност от прилаганите схеми за екологизация на ОСП и за ускорено териториално екологично развитие?
- На кои конкретни мерки следва да се заложи ускорено обучение, свързано с повишаване знанията за опазване на

околната среда и за прилаганите схеми за екологизация на ОСП?

8. Заключение

Изложените в рецензията научни и научно-приложни резултати, съдържащи се в дисертационния труд представят докторанта като подготвен млад научен работник по проблемите на управлението на екологизацията на ОСП, притежаващ умения за провеждане на самостоятелна научна и изследователска работа и за разработване на проектни решения, свързани с внедряването им в практиката.

Всичко това ми дава достатъчни основания да препоръчам на уважаемите членове на научното жури високо да оценим дисертационния труд „Решенията на земеделските производители в условията на екологизация на ОСП“ и да гласуваме положително за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по научна специалност Икономика и управление (аграрна икономика) на нейния автор Моника Георгиева Кабаджова.

1.04.2021г.
София

Подпис:
(проф.д.ик.н.Иван Кънчев)